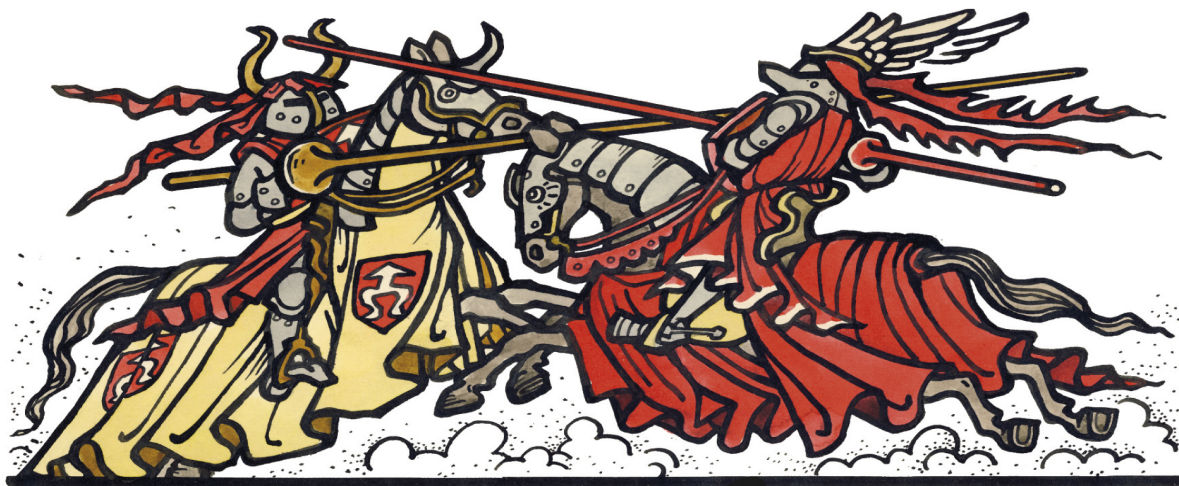

nepraktovi **MUŽI** **V PLECHU**

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

nepraktovi
MUŽI V PLECHU

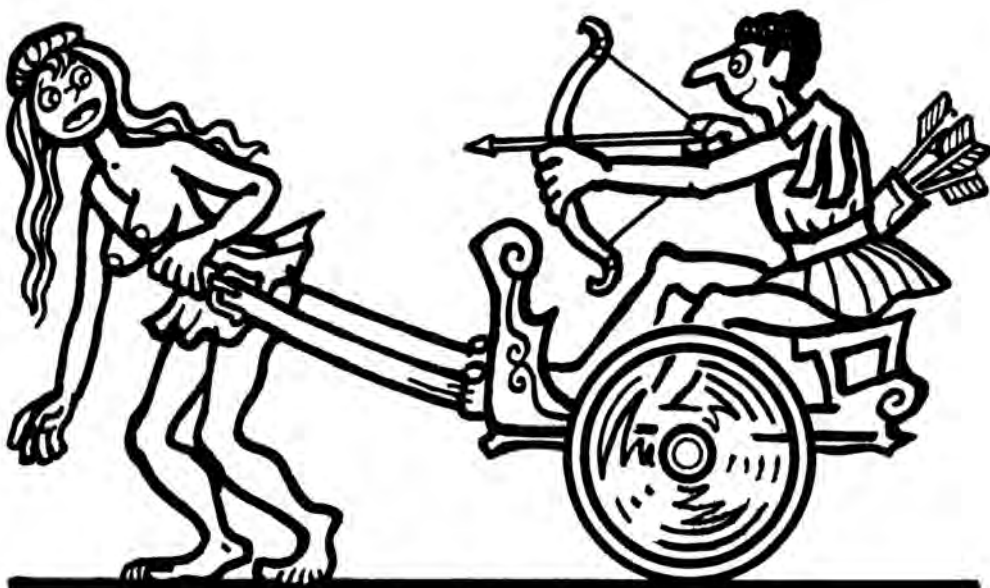
**JIŽ STAŘÍ
ŘEKOVÉ...**

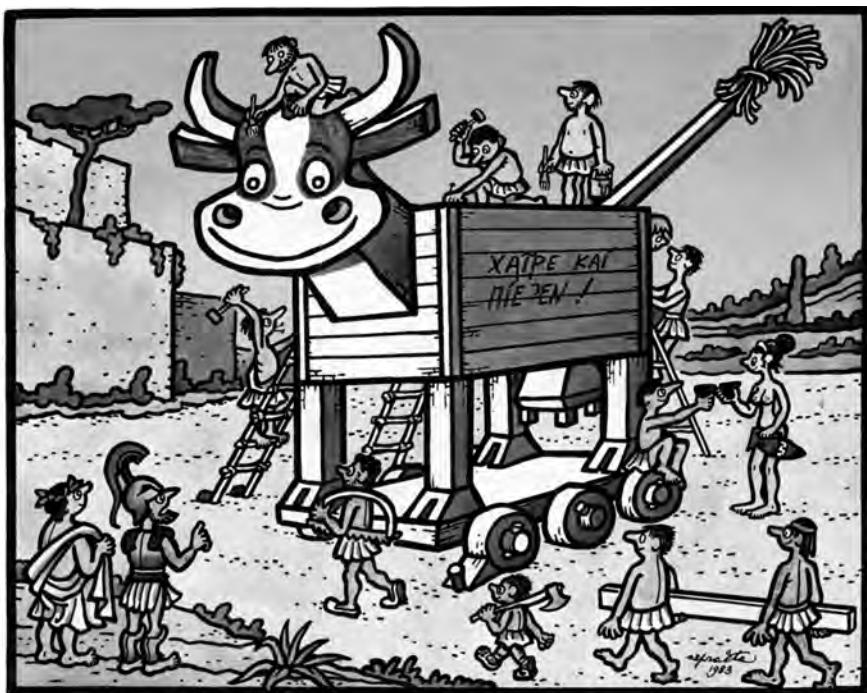
Doběhl běžec z Marathonu. Provedte dopingové zkoušky!

Ty jsi ještě neviděl Achilovu špičku?

Řeknu ti rovnou, Parisi, že jsem si ten únos do Tróje představovala jinak.

Pro velký úspěch s koněm vyrábíme ještě trojskou krávu.

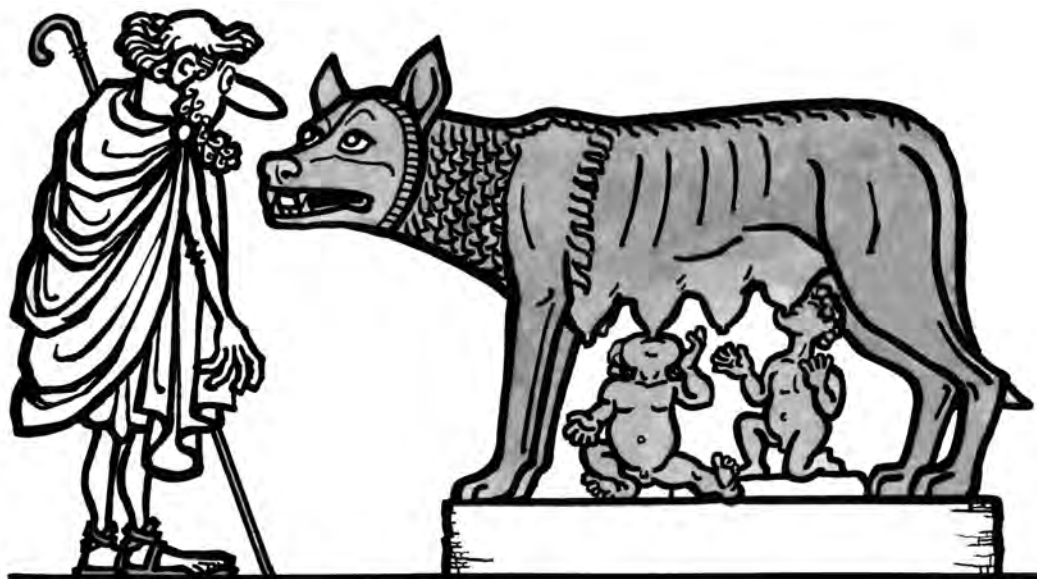
**...A POZDĚJI I
ŘÍMANÉ...**

*Glosuji-li trefně tvá historická
vítězství, netřeba mi lichotit tím,
že jsou to dobré frky.*

*Byl to erotoman a ještě se odvážil mně,
římskému setníkovi, říci:
Neruš mi mé kosočtverce!*

*Nejsem proti tomu, aby Romulus a Remus šli do školky,
ale aby mi tam nezvlčili.*

Začínáš mne nudit, Caesare! Neumíš říct nic jiného, než kostky jsou vrženy!

Tak pojď, Cicero, ale nemysli si, že to zase všechno vokecáš.

Ano, Caesare. Přišel jsi, viděl jsi, zvítězil jsi. Ještě zbývá, abys zaplatil!

To by mne zajímalo, jestli by ten Cicero dokázal ulovit bobříka mlčení!

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

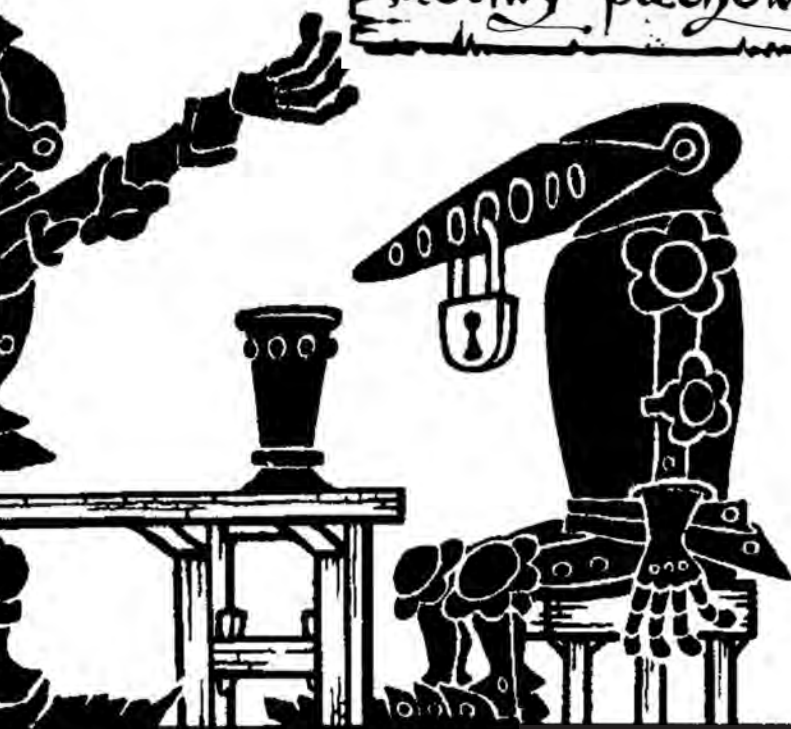

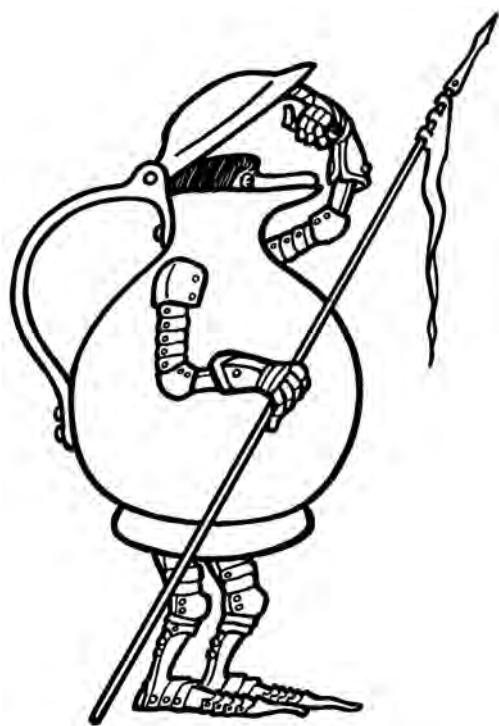
J I Ř Í W I N T E R

nepraktovi

MUŽI V PLECHU

*Nepraktovy
motivy plechové*

Illustrations © Jiří Winter – NEPRAKTA, 2014
Text © Bedřich Kopecný a Miloslav Švandrlík, 2014
Editorship & preface © Jaroslav Kopecký, 2014
Cover and layout © Karel Kárász, 2014
© Nakladatelství Epoque, 2014

ISBN 978-80-7425-234-1

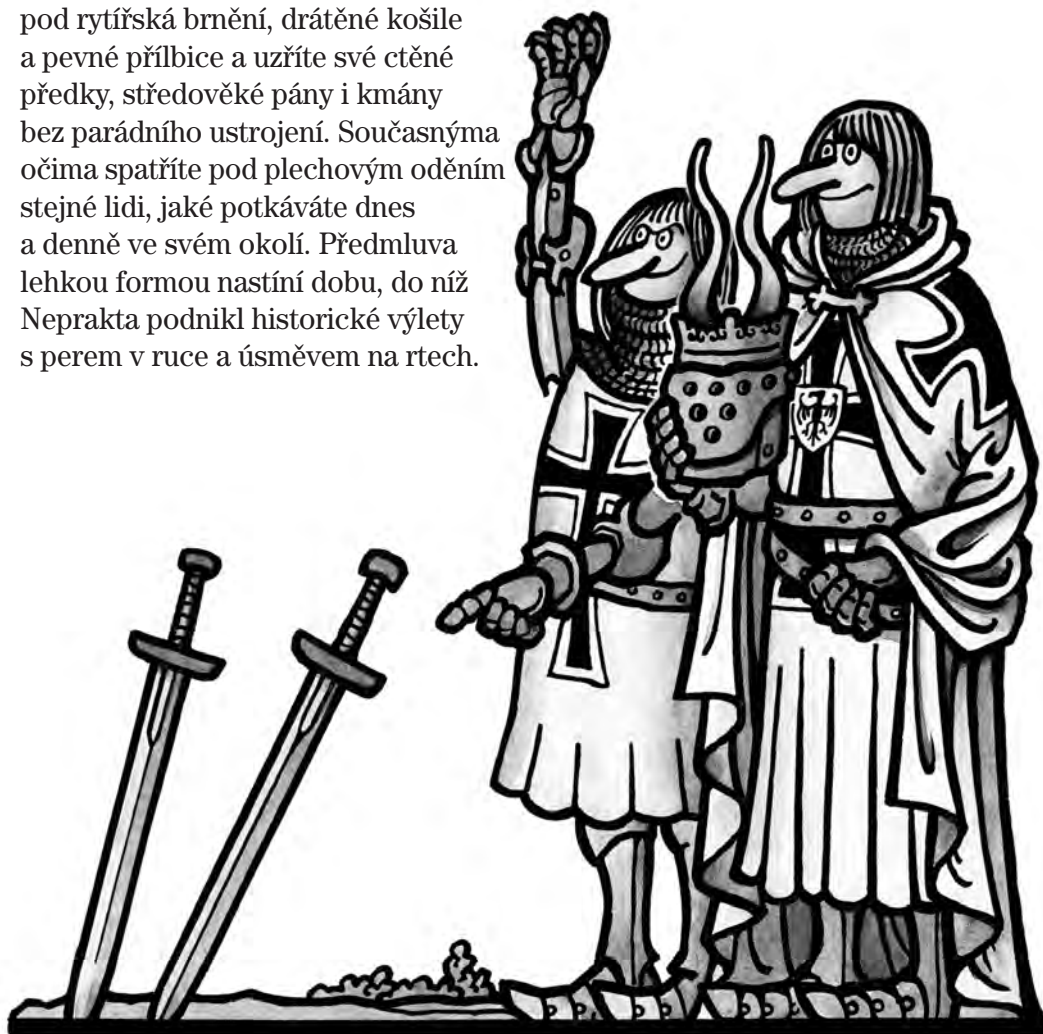

panilomyslné
dámy,
odvážní
pánové!

Kniha, kterou právě držíte v ruce a za níž jste obětovali těžce vydělaný peníz, vás v humorných kresbách zavede do hlubin času. Nahlédnete pod rytířská brnění, drátěné košile a pevné přílbice a užířte své ctěné předky, středověké pány i kmány bez parádního ustrojení. Současnýma očima spatřířte pod plechovým oděním stejné lidi, jaké potkávářte dnes a denně ve svém okolí. Předmluva lehkou formou nastíní dobu, do níž Neprakta podnikl historické výřety s perem v ruce a úsměvem na rtech.

Jeho rytíři, i když jim přes spuřtěné hledí není vidět do očí, se tváří odhodlaně, statečně, hrdě, mazaně, ale i potouchle či zbaběle – jako kdokoliv z našich vrstevníků.

Ti „plecháři“ se sice pohybovali po světě před mnoha staletími a získali odlišné životní zkušenosti, leč přispěli jimi k historickému vývoji, na jehož současném konci se nacházíte vy.

Povinná služba vojenská

V Evropě, vždy bohaté na války, se stěží najde rok, kdy na jejím území neřádila lítice válečná, či alespoň nějaká ozbrojená šarvátka.

Ne že by předkové rádi řinčeli zbraněmi a život bez válečné řeže si nedovedli představit. Jistě měli i bez válčení spoustu jiných starostí a obav. A k tomu si najednou panovník všiml, že sousední království by se nemuselo bránit, kdyby se pokusil rozšířit své území o kus cizího státu. Nebo byl vyzván spřáteleným vládcem ku pomoci při obraně proti nevěřícím či věřícím v něco jiného – a už byla další válečná výprava za dveřmi.

Povinnost sloužit panovníkovi se zbraní v ruce bývala stanovena smlouvou o podmíněné držbě lenních statků. Císař nebo král, vlastník veškeré půdy, propůjčoval léno členům dvora za odměnu, čímž si je zavazoval k poslušnosti. Odešel-li držitel na věčnost, panovník přidělil léno dalšímu vazalovi ze své družiny. Mnohem později si šlechta vymohla dědičnost z otce na syna, ale na branné povinnosti se nic nezměnilo.

Šlechtici-rytíři byli nejhodnotnější součástí armády a jejich kvalita rozhodovala výsledek války. Na obraně své země měli osobní zájem a než by nechali nepřítele dorazit až k hradbám vlastního hradu, radši na své útraty

*Sám Odin
runy vymyslel
a dal je psát.*

sestavili ozbrojené šiky, s nimiž bránili území své i panovníka. Horší to bylo v případě, když si král hodlal vjet do vlasů s jiným monarchou a požadoval na rytířích táhnout do pole kdykoliv, kamkoliv a na neurčitou dobu. Jevila-li se válečná výprava nadějně, tedy že přinese bohatou kořist a pán nebude dlouho z domu, sešla se ozbrojená hotovost poměrně ochotně.

Časem se šlechta sdružila ke „kolektivnímu vyjednávání“. Společně dotlačila panovníka k důležitým závazkům ohledně vojenské služby. Nadále mohl vladař povolát své pány jen k obraně vlastního území a zahraniční tažení si musel nechat schválit sněmem. Byla stanovena doba, po kterou rytíř bojoval na své náklady, za všechno ostatní, včetně případných škod, ručil vládce: za zničenou i ztracenou výzbroj, zabité koně, vypálené majetky... Padl-li poddaný rytíř do zajetí, hradil panovník výkupné, i když mnohdy se radši příbuzní složili, než by se dočkali řešení svízelné rodinné situace z vyšších míst.

Rytířova těžká zbroj se skládala z brnění, přilby a štítu. Ve 12. století měli bojovníci na hlavách přilbice chránící jen vršek hlavy, čelo a nos. Zátylek si kryli kapucí kroužkového brnění. V dalším století už hlavu oblékali do plechového „hrnce“, aby se bránili před úderem těžkým mečem.

Nepostradatelný býval štít, kterým si jezdec chránil celé tělo od rame-

Letos se to nosí takhle.

nou po kotníky, postupně, jak se zdokonalovala ochranná zbroj, štít se zmenšoval, aby nebyl příliš hmotný a dalo se s ním dobře manipulovat. Dřevěná plocha tvaru trojúhelníku nebo mandle se řemeny upevňovala na levou ruku jezdce, který si povrch štítu, většinou pobitý tvrdou kůží nebo plechem, nechával vyzdobit svými rodovými barvami nebo znaky, aby ho v zuřivém a nepřehledném boji rozeznali od nepřítele.

To byl počátek heraldiky.

Osobní zbraní rytíře byl meč a dlouhé kopí, pro boj zblízka také sekera, kladivo nebo palcát. Pod jejich úderem praskla nejen plechová pokrývka hlavy, ale i lebka.

Nejcennějším majetkem byl dobře vycvičený kůň. Pokud nesl svého

pána do bitvy, musel být statný a unést váhu přes 100 kilo, vždýt nejen jezdec, ale i kůň býval obrněn. Nejdříve jen čabakou z pevného sukna nebo kůže, později pošívanou plechovými kroužky. Ti bohatší si mohli koně obléknout do stejné kroužkové košile, jakou měli sami. Urostlá plemena koní stála spoustu peněz a rytíř si svůj dopravní prostředek šetřil výhradně pro případ boje či turnaje. Na běžné jízdy měl koně jezdeckého a k dopravě zavazadel užíval soumary.

Dal-li se těžkooděncem na koni do pohybu, málo co mu bylo schopno čelit. Obrněná jízda čelným útokem prorazila řady nepřátel a protivník byl kosen rytíři, mávajícimi meči, sekerami a ostatními ručními zbraněmi. Poté, co se jezdci prosekali šikem soupeře, otočili koně a pokračovali v řezi opačným směrem. Aby v boji své zbraně neztratili, když jim je sok vyrazil z ruky, měli je připoutané řetězy k pasu. Třeba Jan Lucemburský, ač slepý, byl na bitevním poli stejně schopný jako ostatní, jimž zrak sloužil, protože měl svou výzbroj stále po ruce.

Čelný útok obrněné jízdy vyžadoval od rytířů vytrvalost, neohroženost a sílu, byl však nadmíru účinný a přechoasto rozhodl výsledek bitvy. Hrdinství osvědčil například český šlechtic Plichta ze Žerotína. V bitvě u Mühldorfu v roce 1322 se dvakrát prosekal řadami protivníka, ale při třetím pokusu jeho kůň padl a pan Plichta byl zabit.

Na začátku rytířské doby

Je známo, že mravy upadají v každé době, ať se říši vede jakkoliv dobře. Římskému impériu se vedlo nadmíru dobře a mravy tedy vesele upadaly. Řím celkem snadno podlehl Barbarům a nastal rozklad dosavadní evropské civilizace. Germánské kmeny, jejichž bojovníci se zprvu nechali najímat do římského vojska, měly časem až po krk přezíravého chování říšských místodržících a začaly se proti jejich nadvládě bouřit. Vyhnaly římské legie z území mezi Dunajem a Rýnem, zahnaly je za Alpy a posléze jim vyvrátily i Věčné město z kořenů.

Germáni (soudí se, že pojmenování znamená Muži s oštěpy) o svých hrdinských činech a politických záměrech nezanechali písemná svědectví, události známe z jednostranného pohledu římských císařů a filozofů. Druhá strana nám zanechala jen runové nápisy, jejichž symboly dodnes provokují citlivější jedince k navázání kontaktu s vesmírnými silami, v něž se prý proměnila síla dávných bojovníků. Snad je to i tím, že tajemství prastarých znaků ještě nikdo zcela neodhalil.

Rozvratem Římské říše zmíněné mravy poklesly, umění se vytratilo a mocným byl ten, kdo se ničeho a nikoho nebál. Všude vládl chaos a vznikající státní útvarry dlouho nevydržely. Víc jak půl tisíciletí trvalo, než nejosvícenější panovníci přijali křesťanství a na jeho základě začali budovat pevnější státy. Společnost se zbavovala kmenových a rodových

zvyklostí, zanevřela však i na antiku a helénské kulturní dědictví.

Vzorem ctnosti se postupně stávali světec a hrdina. Ideální světec byl asketa, nedbající radovánek světa. Svůj život omezoval jen na modlení a těžkou práci. Svatí mužové odcházeli poustevničit do skal, živil se lesními plody, neshromažďovali majetek a nedbali na osobní hygienu a ke stejným životním radostem nabádali své spoluobčany.

Světským ideálem se rozuměl hrdina, o jehož neohrožených skutcích si lid už v pohanských dobách vyprávěl báje a pohádky. Vyznačoval se odvahou a silou, byl důvtipný a spravedlivý a dokonale ovládal

všechny použitelné zbraně. Spojením světce a hrdiny do jedné bytosti se na evropském jevišti zrodil rytíř (z německého „ritter“). To byli původně ozbrojení jezdci z královské družiny, synové panovníkových vazalů, vychovávaní u dvora společně se syny vladaře a cvičeni ve vojenských dovednostech. Žili pospolu od malička, odděleni od svých rodin, a vytvářeli mužské společenstvo, držící při sobě i v tom neukrutnějším boji.

Uč se, hochu, rytířem býti!

Doby byly zlé, společnost násilnická. Přední místo v pospolitosti zaujímal ozbrojený muž, připravený

*Čilý buď
domácí pán
a veselý s hosty.*

dosvědčit svou odvahu v divokých bitkách a soubojích, v nichž obhájoval svou čest. Ve všech civilizacích hráli důležitou roli vojáci, protože civilizaci upevňovali a šířili; muž ve zbrani se stával mravním vzorem.

Chlapce, když bylo rozhodnuto, že ho čeká vojenská sláva, svěřili šlechtici, pod jehož ochranou měl prožít příští učednická léta. Zprvu byl pázetem, dělal vše, co potřeboval pán i jeho paní v domě, a učil se dobrému chování. Na všeobecné vzdělání rytířského adepta se příliš nedbalo, pro klání a lité boje nebylo třeba učence. Většinou vystačil s trochou latiny, pochycenou od faráře. Postupně očichával svět rytířů: od štolbů se

vyškolil práci v jízdně, zvládl jízdu na koni tak, aby při obratu vždycky udržel rovnováhu, zastal údržbu zbraní i brnění. Kolem čtrnáctého roku se stal panošem a mohl doprovázet rytíře na turnaje a do války.

Učební léta končila obřadným pasováním na rytíře a mladík vstoupil do kruhu mužů, co směli nosit zbraň. Iniciační obřad začínal ranní mší. Kněz holobrádkovi požehnal, nastávající hrdina poklekl před svým kmotrem a odpřisáhl poslušnost. Pasování začalo úderem dlaní do zátylku, případně na tvář. To měla být poslední urážka, kterou nový rytíř směl strpět bez pomsty. Nato klečícího kandidáta udeřil pasující naplocho

*Nejsou
všichni
přátelé,
kteří se libě
vyjadřují.*

mečem do obou ramen a rozhodným hlasem zvolal:

„Ve jménu Boha, svatého Michala a svatého Jiří přijímám tě za rytíře! Buď statečný!“

Na závěr mu předal brnění, přilbu, štít a ostruhy a ostatní rytíři ho pozdravili. Odznakem rytířství mu byl připnutý pás s mečem (proto se obřad nazýval pasování). Čekatel nemusel být šlechticem, ale udělením rytířského důstojenství se jím stával a musel od toho momentu zachovávat rytířské ctnosti:

- Být věrný a oddaný králi, své zemi a víře.
- Spravedlivě využívat svých schopností k ochraně a pomoci potřebným
- Vždy bojovat „ni pro zisk a slávu“, ale pro čest.
- Čest si zachovat za všech okolností.
- Dbát o svou vzdělanost a kulturu mravů.
- Dodržovat daný slib a vážit každé slovo.
- Nikdy se nevzdat bez boje a raději čestně zemřít než žít v hanbě.

Co na sebe?

Dány a pánové si laskavě povšimnou, že výcvik rytíře se v mnohém podobal cvičení Sokolů nebo Junáků, jen s tím rozdílem, že rytíř si veškerý svůj um bystril pro boj na život a na smrt. Kromě toho, že se učil plavat, šplhat, skákat, běhat a házet, školil se především v boji s mečem a v perfektním ovládnutí svého oře. Cvičebním úbořem nebyl nátělník s trenýrkami, ale na spodní prádlo

navlečená prošíváná blůza z několika vrstev plátna a vycpaná bavlnou napuštěnou voskem – vosk měl odolávat šípům a brzdit jejich průnik oděvem. Pokud měl rytíř vypadat vskutku rytířsky, navlékl si přes halenu pružnou drátěnou košili, sahající až ke kolenům. Všechno tak ve váze zhruba deseti kilogramů.

Drátěné ošacení bylo majstrštykem středověkého brnění. Kroužkové brnění, něco jako kombinéza s kapucí a rukavicemi, tvořilo až dvacet tisíc kroužků, pospojovaných navzájem. Drát se navinul na železnou tyč do spirály, jednotlivé závitky se odsekaly, konce kroužků zbrojů zploštil, proražil malou díрку, provlékl se sousedními kroužky a dírkou protáhl nýtek. Takhle pletený ocelový šat dobře

přilnul k tělu a majiteli umožňoval relativně volný pohyb.

Z drátěných prstýnků se skládaly i nohavice, spíš punčochy. Ty si přivazoval ke koženému pásku, na němž měl uvázané i spodky – bruchy, a k zachycení nohavic sloužil podobně jako dámské podvazky. K ochraně holení měl rytíř připnuté pláty z vytvarované kůže, později železné boty s vysokými jazyky. Proti žhavým slunečním paprskům nosil těžkoodětec pláštěnku, zdobenou rodovým emblémem.

Vyvíjela se technika, zdokonalovala zbroj a musela se zlepšovat i ochrana rytířů. Namísto drátěného šatu se na svrchní soukenné oděnění začaly našívat z plechu vysekávané kotoučky nebo čtyřhranné lamely, skládané jako šupiny po celém povrchu. I v dobách, kdy rytíři ještě nenosili těžké ocelové brnění, potřebovali hodně fyzické síly na důstojnou chůzi ve svém oděvu, i když toho moc nenachodili a do sedla je zvedali jeřábem.

Život rytířský, život veselý

Nejvýznamnějšími událostmi v životě rytířů byly turnaje. Zúčastňovali se jich s vidinou získání bohatství a slávy, a samozřejmě si chtěli vydobýt lásku vyvolené ženy, s níž by se mohli oženit. V rytířském pravěku byly turnaje vedeny skutečnými zbraněmi v pečlivě vybraném terénu. Rytíř musel protivníka ve správný okamžik přetáhnout zbraní přes přílbici. Cílem nebylo duelanta zabít, ale přemoci ho,

vzít mu zbroj a koně a požadovat za to výkupné.

Nejoblíbenější turnaj – souboj dvou těžkooděnců tupými dřevci o síle paže a délce přes 3 metry – se nazýval kláním. Vítězil ten, kdo shodil z koně nejvíce soupeřů, nebo alespoň prokázal největší odvalu. Urození diváci sledovali zápasy z tribuny, přítomné dámy věnovaly soutěžícím stuhy, šátky nebo límce, s nimiž pak rekové nastupovali do souboje. Nejvýznamnější dáma z publika dekorovala vítěze věncem.

Zápasící rytíře doprovázeli heroldi. Starali se jim o zbroj a vyvěšovali jejich štít na kolbišti jako důkaz připravenosti k boji. Případně se postarali o rytířovo tělo, když v turnaji posbíral nějaká ta zranění.

Kolbou byl označován boj jezdců, útočících proti sobě v řadách. Nesmělo se při něm sekat a píchat do soupeře. V turnajích se utkávali rovněž pěší rytíři.

Souboj se nazýval buhurt a užívalo se při něm všelijakých zbraní, včetně palic, kyjů a klacků.

Došlo-li k urážce rytířské cti, bojovalo se na život a na smrt. Duelanti ale museli požádat panovníka o svolení – a žádný vladař neměl radost, když se mu jeho páni mezi sebou mydlili hlava nehlava. Raději pořádal slavnostní turnaje, často u příležitosti významné návštěvy, vlastní korunovace či sňatku svého potomka. Král Václav I. byl velkým obdivovatelem rytířství a turnaje patřily mezi jeho oblíbenou zábavu. Stejně i jeho syn,

Přemysl Otakar II., nazývaný králem železným a zlatým. A častá účast Jana Lucemburského na všech turnajích po Evropě je dobře známa už dítkám školou povinným.

Turnaj byl soutěží s atraktivními a přecasto velmi drahými cenami. A také příležitostí k výběru honorace, napříště obklopující panovníka.

Nezřídká se zápolení zvrhlo v lítou pŕtuku s úcelem odstranění nepohodlného soupeře, překážejícího lásce nebo moci. Sice se říkalo, že k zabití došlo nešťastnou náhodou, leckdy se ale takovým způsobem řešilo spiknutí proti vládci.

S úspěchem by se třeba dalo pochybovat o náhodě smrtelného zraně-

ní francouzského krále Jindřicha II., manžela Kateřiny Medicejské. Při klání s Gabrielem Montgomerym pronikla tříska z kopí hledím Jindřichovy přilby a okem až do mozku. Desátého dne čtyřicetiletý král svému zranění podlehl a začala jedna z nejnapínavějších kapitol francouzských dějin, korunovaná honem na hugenoty při Bartolomějské noci. Vyšetřování náhody se nikdy nekonalo a Jindřichova smrt se jeho protivníkům náramně hodila.

Kříž s křížáky

Hrdinství rytířů, jejich odvahu, věrnost pánu a bratrství se spolubojovníky využívala účelně církve

*Nikdo není
stár, kdo
vznešený
umění
má dar.*

ve snaze zklidnit společnost plnou anarchie a násilí. Snažila se měnit muže bez morálky v paladiny přinášející spravedlnost a víru, přičemž jejich násilnictví využívala proti kacířům a nevěřícím. Turnaje neuznávala, hanlivě je nazývala divadlem nebo trhem, kde se prodávaly kromě jiných zbytečností i ženy volných mravů.

Ty se ostatně za svalnatými muži táhly vždycky. Kazatelé žehrali, že: „Lidé zaplavují zemi krutostmi, vraždami a násilnostmi a krev se rozlévá v krvi...“ Jak vidno, za tisíc let se lidé nijak moc nezměnili.

Rytířské řemeslo mělo zlaté dno, jenže časem ubylo monarchů, co si rytíře najímali, a začal se projevovat

nedostatek živitelů. Naštěstí pro rytířstvo došlo v Palestině k významné události. V poslední čtvrtině 11. století dobyli muslimové Jeruzalém a papež Urban II. vyhlásil první křížovou výpravu. Začali se najímat dobrovolníci, především ve Francii a v Normandii. Měli vyrvat Svaté město z rukou pohanů a osvobodit Boží hrob.

Za účast na výpravě měli přislíbeno odpuštění dosavadních hříchů a získání věčné blaženosti.

Samozřejmě, vyhlásí-li mocný vladař placenou výpravu s tak lákavými bonusy, jako odpuštění všech hříchů, přihlásí se do služby kromě hrdinů i lůza, bažící jen po slíbených výhodách. Chudina z německých

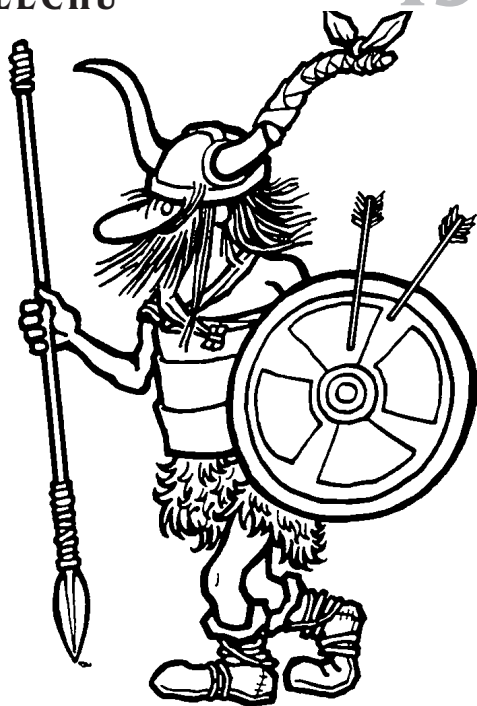

*Runy řežte
do stěžně,
chcete-li
chránit
plachetnici.*

a francouzských měst i venkova se hned začala shromažďovat a v tlupách táhla k Východu. Nemaje žádného pevného velení, cestou jen vraždila a drancovala a pro dobytí Jeruzaléma se stala nepoužitelnou. Naštěstí ji řádné vojsko v Uhrách rozprášilo a do Palestiny nikdy nedorazila.

Vojenské tažení rytířského výkvětu Evropy však bylo úspěšné, mimo jiné zásluhou Godefroye z Bouillonu, našimi obrozenci nazývaným Gottfried, případně Bohumír. Mladý lotrinský vévoda s bohatými válečnými zkušenostmi rozprodal rodový majetek a se dvěma bratry se zúčastnil všech důležitých bitev. Nakonec, po dobytí Města měst, byl zvolen Ochráncem svatého hrobu, neboť byl jedním z mála říšských šlechticů v celé výpravě. O jeho hrdinství pěli trubčíři v dalších staletích dojemné písně a Gottfriedovy činy velebila i romantická literatura časů nedávných.

Z řad dobyvatelů Jeruzaléma se rekrutovali první členové vznikajících rytířských řádů. Nejdříve to byli johanité, poskytující špitální péči, a hned po nich templáři, hlásící se k ochraně poutníků mířících ve velkých skupinách do čerstvě osvobozené Svaté země. To už byl Godefroy po smrti a vládl jeho bratr Balduin, honosící se titulem Jeruzalémský král. Vyhradil rytířům část svého paláce stojícího na posvátném místě bývalého Šalamounova chrámu a mešity, zničené během dobývání města. Zrodili se Chudí rytíři Krista a Šalamounova chrámu čili „templu“ a začalo se jim říkat templá-

ři. Dnešním názvoslovím bychom mohli Chudé rytíře Krista označit za první profesionální armádu. Přisahali k ochraně křesťanství se zbraní v ruce, nesloužili za žold a nosili bílé pláště s našitým červeným křížem, čímž se hlásili ke Kristovu mučednictví.

Evropany založené křížácké státy ve Svaté zemi vydržely vzdorovat muslimské přesile dvě století a křížáckých výprav bylo sestaveno ještě několik. Jenže už nebyly zdaleka tak úspěšné jako ta první.

Templáři a další rytířské řády přenesli časem své rezidence do Evropy a s postupně získávaným bohatstvím z válečných kořistí rostla i jejich moc, i když jejich příslušníci dodržovali od začátku hláсанou osobní chudobu.